

Ministru kabinets

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1520, tālr. 67082800, fakss 67280469, e-pasts vk@mk.gov.lv, www.mk.gov.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā	Nr. 18/TA-715/2529
Uz 12.04.2019.	Nr. 1-8/5
02.05.2019.	Nr. 1-8/7

Latvijas Republikas tiesībsargam

Par garantētā minimālā ienākumu līmeņa
un trūcīgas personas ienākumu līmeņa apmēru

Ministru kabinets ir iepazinies ar Latvijas Republikas tiesībsarga 2019. gada 12. aprīļa vēstuli Nr. 1-8/5 un 2. maija vēstuli Nr. 1-8/7, kurā tiesībsargs iesaka Ministru kabinetam noteikt garantēto minimālo ienākumu līmeni un trūcīgas personas ienākumu līmeni atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 109. pantam, nodrošinot sociāli atbildīgu politiku pret iedzīvotājiem, un sniedz šādu informāciju.

Jau vairāku gadu garumā valstī saglabājas relatīvi augsts nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju īpatsvars un izteikta ienākumu nevienlīdzība. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) veiktā ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma datiem 2017. gadā 28,4 % iedzīvotāju bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam. Tas ir par 0,2 procentpunktiem vairāk nekā 2016. gadā, kad nabadzības vai sociālās atstumtības riskam bija pakļauti 28,2 % iedzīvotāju. Savukārt nabadzības riskam bija pakļauti 23,3 % jeb 446 tūkstoši iedzīvotāju. Tie ir cilvēki, kuri dzīvo zemu ienākumu vai zemas darba intensitātes māsaimniecībās, ir materiāli atstumti.

Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) atbilstoši Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojuma metodoloģijai, nosakot iedzīvotāju ekvivalentos ienākumus, tiek piemērota Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (turpmāk – OECD) modificētā ekvivalences skala, pieņemot, ka pirmajam pieaugušajam māsaimniecībā ekvivalentais svars ir 1, otrajam un katram nākamajam māsaimniecības loceklim virs 14 gadu vecuma – 0,5 un bērniem līdz 14 gadu vecumam – 0,3. Savukārt nabadzības riska sliekšnis ir izteikts kā 60 % no māsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju skaitu māsaimniecībā. Tādējādi tie iedzīvotāji, kuru ekvivalentie rīcībā

esošie ienākumi ir zemāki par 60 % no mediānas ienākuma¹, tiek uzskatīti par pakļautiem nabadzības riskam. Atbilstoši CSP datiem un ES kopīgi izmantotajai metodoloģijai ienākumu mediāna uz vienu ekvivalento patērētāju ir 611 *euro*, attiecīgi nabadzības riska sliekšnis jeb 60 % no mediānas ienākuma ir 367 *euro* mēnesī².

Jāatzīmē, ka nabadzības riska sliekšnis un arī pārējie ES kopējie indikatori tiek izmantoti galvenokārt statistiskiem nolūkiem, proti, situācijas salīdzināšanai ar citām ES dalībvalstīm, un tas nenozīmē, ka iedzīvotājiem tiek sniegts materiālais atbalsts, ja viņi ir pakļauti nabadzības riskam pēc ES metodoloģijas. Savukārt materiālajam atbalstam visnabadzīgākajiem iedzīvotājiem katra ES dalībvalsts izmanto savu izvēlēto pieeju un statistisko informāciju.

Sociāli atbildīgas valsts princips uzliek valstij pienākumu rūpēties par cilvēka cienīga dzīves līmeņa nodrošināšanu un aizsardzību sociālā riska gadījumā, tomēr cilvēkam ir arī pienākums rūpēties pašam par sevi un tuviniekiem un pienākums pašam aktīvi iesaistīties savu sociālo problēmu risināšanā. Atbilstoši Deklarācijai par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību nabadzības un sociālās atstumtības mazināšana ir aktuāls un prioritārs uzdevums, kurš paredz pakāpeniski pilnveidot minimālo ienākumu atbalsta sistēmu (111. punkts). Šobrīd normatīvajos aktos noteiktais minimālo ienākumu sliekšnis ir pārāk zems, lai veiksmīgi mazinātu nabadzību un sociālo nevienlīdzību, it īpaši to iedzīvotāju vidū, kas ir ar viszemākajiem ienākumiem vai bez ienākumiem vispār. Lai nodrošinātu atbalstu iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem, jau 2014. gadā Ministru kabinets atbalstīja Labklājības ministrijas izstrādāto koncepciju "Par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu" (turpmāk – Koncepcija), kuras virsmērķis ir uz solidaritātes principiem balstīta nabadzības un ienākumu nevienlīdzības mazināšana, nosakot metodoloģiski pamatotu un sociālekonomiskajai situācijai atbilstošu minimālo ienākumu līmeni, kas kalpotu par atskaites punktu sociālās drošības sistēmas noteikto atbalsta pasākumu pilnveidošanai. Koncepcija paredz minimālo ienākumu līmeni noteikt 40 % apmērā no mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas, pārrēķinātas uz ekvivalento patērētāju, piemērojot ekvivalences skalu (1; 0,7; 0,7), ņemot vērā Latvijas demogrāfisko situāciju un piešķirot lielāku ekvivalento svaru bērniem nekā ES metodoloģijā. Jāpaskaidro, ka, izmantojot atšķirīgas ekvivalences skalas, mājsaimniecību locekļiem tiek piešķirts atšķirīgs ekvivalentais svars atkarībā no to sastāva un veidojas atšķirīgs mediānas ienākums, un līdz ar to atšķirīgs nabadzības riska sliekšnis (skatīt tabulu). Mājsaimniecību locekļiem piešķirtais ekvivalentais svars ļauj izdarīt pieņēmumu par papildu vajadzībām katram nākamajam mājsaimniecības loceklim un noteikt mājsaimniecības ienākumu, kas atspoguļo palielinātās izmaksas par nākamajiem mājsaimniecības locekļiem. Tabulā ietverti piemēri par ienākuma sliekšni pie

¹ Mediānas ienākumus mēra CSP, pamatojoties uz apsekojumiem. Mediāna ir statistikas rādītājs, kas raksturo novērojumu, kas sagrupēti no zemākās vērtības līdz augstākajai, centra vērtību (sadalījuma viduspunktu). Tādējādi ienākumu mediāna nozīmē ienākumu, kas sagrupēti no zemākajiem līdz augstākajiem, viduspunktu (nevis vidējos ienākumus).

² CSP. IIG040. Mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi (*euro*, mēnesī), http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala_mb_ienakumi/IIG040.px/

40 % no ienākumu mediānas diviem ģimeņu tiptiem pie abām ekvivalences skalām. Lai arī, izvēloties Konceptcijā noteikto ekvivalences skalu (1; 0,7; 0,7), nabadzības riska sliekšnis ir zemāks nekā pēc ES metodoloģijas (1; 0,5; 0,3), Konceptcijā izvēlētajā ekvivalences skala ļauj nodrošināt lielāku atbalstu ģimenēm ar bērniem, kas ir viena no nabadzības riskam visbiežāk pakļautajām sabiedrības grupām.

Tādējādi, nosakot minimālo ienākumu līmeni 40 % apmērā no mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas, veidojas samērīga proporcija, kādā sabiedrības vairākums atbalsta sabiedrības mazākumu ar zemiem ienākumiem.

Tabula

Minimālo ienākumu sliekšņi un ekvivalentais mediānas ienākums pie atšķirīgām ekvivalences skalām, 2017. gads

	<i>Eurostat</i> (1; 0,5; 0,3), <i>euro</i> mēnesī	Konceptcijā noteiktais minimālo ienākumu līmenis (1; 0,7; 0,7), <i>euro</i> mēnesī
Mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediāna uz vienu ekvivalento patērētāju	611	494
Nabadzības riska sliekšnis vienas personas mājsaimniecībai (60 % no ienākumu mediānas)	367	297
Minimālo ienākumu sliekšnis vienas personas mājsaimniecībai pie 40 % no ienākumu mediānas	244	198
Minimālo ienākumu sliekšnis vienas personas mājsaimniecībai pie 20 % no ienākumu mediānas	122	99
Minimālo ienākumu sliekšnis vienas personas mājsaimniecībai pie 13 % no ienākumu mediānas	79	64 (no 01.01.2020. plānotais GMI līmenis)
Minimālo ienākumu sliekšnis pie 40 % no ienākumu mediānas šādās mājsaimniecībās:		
Divi pieaugušie un divi bērni vecumā līdz 14 gadiem	2,1 // 512 <i>euro</i>	3,1 // 614 <i>euro</i>
Viens pieaugušais un divi bērni vecumā līdz 14 gadiem	1,6 // 390 <i>euro</i>	2,4 // 475 <i>euro</i>

Avots: CSP dati par mājsaimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem un minimālo ienākumu līmeni, LM aprēķini

Jāuzsver, ka šī ir relatīvās nabadzības mērīšanas pieeja un to pamatā izmanto lielākā daļa ES un OECD valstu, nosakot to kā pastāvīgu proporciju, parasti nosakot nabadzības riska sliekšni pie 40 %–60 % no ienākumu mediānas vai vidējiem mājsaimniecību ienākumiem. Turklāt valstis, veidojot politiku trūcīgo iedzīvotāju atbalstam, var izvēlēties savu (citu) ekvivalences skalu, kuru uzskata par piemērotāku mājsaimniecību sastāva un izdevumu struktūrai.

Savukārt materiāls atbalsts ES valstīs (sociālās palīdzības pabalsti) tiek sniegts, ja iedzīvotāju ienākumi ir vidēji 25 % no ienākumu mediānas, bet vairumā gadījumā tas ir ap 20 %³.

Lai nodrošinātu koncepcijas pakāpenisku īstenošanu, Labklājības ministrijas uzdevums ir sagatavot politikas plānošanas dokumentu "Plāns minimālo ienākumu līmeņa pilnveidošanai 2020.–2021. gadam" (turpmāk – Plāna projekts) un iesniegt Valsts kancelejā izskatīšanai Ministru kabineta sēdē. Labklājības ministrija ir sagatavojusi Plāna projektu, un tas ir izsludināts starpinstitūciju saskaņošanai Valsts sekretāru sanāsmē 2019. gada 9. maijā⁴. Plāna projekts ir mērķēts, lai sniegtu solidāru atbalstu no valsts un pašvaldības puses tieši nabadzīgāko iedzīvotāju ienākumu palielināšanai, tādējādi mazinot sociālo atstumtību un nabadzības risku.

Plāna projektā paredzēts stiprināt atbalstu iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem, minimālo pabalstu apmērus nosakot kontekstā ar mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānu vienam ekvivalentajam patērētājam⁵. Plāna projekts paredz no 2020. gada palielināt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kas ir viens no galvenajiem valsts sociālo pabalstu veidiem. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts nav mainīts 12 gadus, tāpēc tā palielināšana ir nozīmīgs solis šī pabalsta saņēmēju situācijas uzlabošanā. Plāna projekts paredz noteikt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu 20 % apmērā no ienākumu mediānas – palielinot no 64,03 *euro* līdz 99 *euro*. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta palielināšana pozitīvi ietekmētu aptuveni 11 tūkstošus valsts iedzīvotāju, t. sk. pensijas vecumu sasniegušos iedzīvotājus, personas ar invaliditāti, apbedīšanas pabalsta saņēmējus un atlīdzības par darbspēju zaudējumu un darbā nodarītā kaitējuma atlīdzības saņēmējus. Lai saglabātu pensijas vecuma cilvēku un personu ar invaliditāti pirktspēju, no 2021. gada rosināts arī ikgadēji valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta saņēmēju pabalstu indeksēt ar patēriņa cenu indeksu.

Tāpat Plāna projekts paredz no 2020. gada palielināt atbalstu minimālo pensiju saņēmējiem, paaugstinot minimālo valsts pensiju aprēķinu bāzi līdz 99 *euro* (to nosakot 20 % apmērā no ienākumu mediānas) līdzšinējo 64,03 *euro* vietā. Minimālo valsts pensiju aprēķina bāzes palielināšana pozitīvi ietekmēs aptuveni 71 tūkstoti valsts iedzīvotāju, t. sk. vecuma pensiju saņēmējus, invaliditātes pensiju saņēmējus, apgādnieka zaudējuma pensijas saņēmējus un izdienas pensiju saņēmējus.

³ The Effect of Taxes and Benefits Reforms on Poverty and Inequality in Latvia: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/effect-taxes-and-benefits-reforms-poverty-and-inequality-latvia_en

⁴ Plāna projekts pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40472799>

⁵ Pēc CSP sniegtajiem datiem mediāna 2017. gadā bija 494,05 *euro*.

Tāpat Plāna projektā no 2021. gada rosināts palielināt atbalstu trūcīgām personām, gan mainot kritērijus trūcīgas personas statusa noteikšanā, gan paaugstinot atbalsta sliekšni šai mērķa grupai. Trūcīgas personas statusam atbilstošais ienākumu līmenis nav mainīts kopš 2009. gada, un tā apmērs ir 128,06 *euro* mēnesī vienai personai. Plāna projekts paredz palielināt iedzīvotāju loku, kuri būtu tiesīgi pretendēt uz atbalstu trūcīgām personām, palielinot trūcīgas personas statusam atbilstošo ienākumu līmeni no 128,06 *euro* līdz 198 *euro* mēnesī jeb 40 % no ienākumu mediānas pirmajai personai, pārējām personām mājsaimniecībā piemērojot koeficientu 0,7 no pirmās personas jeb 139 *euro* mēnesī.

Pabalsts garantētā minimālā ienākumu (GMI) līmeņa nodrošināšanai ir galvenais atbalsta ienākumu veidā trūcīgām personām. Šis ir zemākais ienākumu atbalsta veids cilvēkiem, kuriem nav nekādu ienākumu vai tie ir ļoti zemi. GMI pabalstu aprēķina kā starpību starp Ministru kabineta (no 2018. gada 1. janvāra 53,00 *euro*) vai pašvaldības noteikto (no 53,00 *euro* līdz 128,06 *euro*) GMI līmeni katram ģimenes loceklim un trūcīgas ģimenes (personas) kopējiem ienākumiem. Lai palielinātu ienākumu atbalstu cilvēkiem ar viszemākajiem ienākumiem, Plāna projektā plānots no 2021. gada palielināt GMI līmeni un noteikt to 99 *euro* mēnesī jeb 20 % no ienākumu mediānas pirmajai personai (kas tuvotos ES vidējam līmenim), pārējām personām mājsaimniecībā piemērojot koeficientu 0,7, kas veido 69 *euro* mēnesī.

Tāpat Plāna projekts paredz ar 2021. gadu noteikt vienotu maznodrošinātās personas ienākumu līmeni, nosakot koeficientu 1,5 no trūcīgai personai atbilstošā ienākumu līmeņa pirmajai personai jeb 297 *euro*, nākamajām personām mājsaimniecībā piemērojot koeficientu 0,7 jeb 208 *euro*.

Pēc Plāna projekta apstiprināšanas valdībā tiks veikti grozījumi normatīvajos aktos⁶, kas nosaka trūcīgas ģimenes (personas) ienākumu un GMI līmeni, kā arī GMI pabalsta apmēra aprēķināšanas kārtību atbilstoši Plāna projektā noteiktajam.

Plāna projektā piedāvāto pasākumu ieviešanai no 2020. līdz 2022. gadam indikatīvi ik gadu ir papildus nepieciešami 27–28 milj. *euro* valsts budžeta līdzekļu. Tādēļ jautājums par papildu valsts budžeta līdzekļu piešķiršanu Plāna projektā ietvertu pasākumu īstenošanai skatāms likumprojekta "Par valsts budžetu 2020. gadam" un likumprojekta "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2020., 2021. un 2022. gadam" sagatavošanas un izskatīšanas procesā kopā ar visu ministriju un centrālo valsts iestāžu iesniegtajiem prioritāro pasākumu pieteikumiem atbilstoši valsts budžeta finansiālajām iespējām.

Tāpat jāatzīmē, ka būtiska loma atbalsta sniegšanā iedzīvotājiem ar zemiem ienākumiem vai bez ienākumiem ir pašvaldībām, kuras nodrošina GMI pabalsta

⁶ Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums; Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumi Nr. 299 "Noteikumi par ģimenes vai atsevišķi dzīvojošas personas atzīšanu par trūcīgu"; Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumi Nr. 913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni"; Ministru kabineta 2009. gada 17. jūnija noteikumi Nr. 550 "Kārtība, kādā aprēķināms, piešķirams, izmaksājams pabalsts garantētā minimālā ienākumu līmeņa nodrošināšanai un slēdzama vienošanās par līdzdarbību".

izmaksu un sniedz atbalstu (dažādu pabalstu, t. sk. dzīvokļa pabalsta un sociālo pakalpojumu veidā) trūcīgajiem iedzīvotājiem. GMI un trūcīgas personas statusa piešķiršanai noteikto ienākumu līmeņa paaugstināšanai pašvaldībām laika periodā no 2021. līdz 2022. gadam ik gadu papildus nepieciešami indikatīvi 8,7 milj. *euro*.

Tādējādi minēto pasākumu ieviešana indikatīvi palielinātu vispārējās valdības budžeta izdevumus 2020. gadā par 28,0 milj. *euro*, 2021. gadā par 37,0 milj. *euro* un 2022. gadā par 36,0 milj. *euro*.

2019. gada 15. maijā Labklājības ministrijas un Latvijas Pašvaldību savienības ikgadējo sarunu laikā, klātesot tiesībsargam, tika panākta konceptuāla vienošanās par Plāna projektā iekļautajiem pasākumiem un to secīgu ieviešanu. Plāna projektā 2020. gadā paredzēts valsts budžeta līdzekļu ieguldījums materiālās situācijas uzlabošanā iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem, savukārt 2021. gadā paredzēts arī pašvaldību budžeta līdzekļu ieguldījums. Ņemot vērā, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likuma 36. panta pirmajā daļā noteikts, ka GMI līmeni nosaka un katru gadu saistībā ar gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu pārskata Ministru kabinets, papildus ārpus Plāna projektā paredzētajiem pasākumiem Labklājības ministrijas un Latvijas Pašvaldību savienības sarunās tika panākta vienošanās, ka no 2020. gada 1. janvāra GMI līmenis tiks paaugstināts no līdzšinējiem 53 *euro* līdz 64 *euro* uz vienu personu māsaimniecībā, nepiemērojot ekvivalences skalu. Lai nodrošinātu šīs izmaiņas, tiks veikti grozījumi Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni".

Vienlaikus jāņem vērā, ka, palielinot valsts un pašvaldību sniegto atbalstu nabadzības un ienākumu nevienlīdzības riskiem visvairāk pakļautajām sabiedrības grupām, tas ir nosakāms atbilstoši valsts un pašvaldību finansiālajām iespējām un samērīgi ar citu iedzīvotāju grupu situāciju un interesēm, izvērtējot sociālekonomiskos apstākļus un ieviešamo atbalsta pasākumu ietekmi uz valsts ekonomiku kopumā, saglabājot iedzīvotāju motivētu iesaisti darba tirgū, ar mērķi gūt pastāvīgus un patstāvīgus ienākumus, tādējādi mazinot atkarību no valsts un pašvaldību garantētajiem pabalstiem.

Pielikumā: Ministru kabineta 2019. gada 4. jūnija sēdes protokola Nr. 27 26. § izraksts.

Ministru prezidents

(paraksts*)

A. K. Kariņš

* Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu